

DEMOKRÁCIA

ÖSSZEFOGLALÓ¹

A modern, demokratikus alapokon álló hatalomgyakorlás egyik alapvető feltétele a méltányos politikai verseny érvényesülése az egyes politikai alternatívák, szervezetek és programok között. A politikai verseny mérése egyfelől a politikatudomány egyik központi vizsgálódási területe, másfelől pedig a demokráciaauditok egyik alapvető vizsgatérő eleme.² Pokol (1988) álláspontja szerint a politika a társadalom egyik nagy alrendszer, amelynek bináris kódja a „kormányozni” vagy „ellenzékben lenni” értékduál.³

Ebből kifolyólag elsősorban⁴ a választás az, ami a politika társadalmi alrendszerében meghatározza az értékduálon történő elrendeződést, ezzel magának a politikai versenynek a kimenetelét. A politikai versenyen belül mindezek alapján elsősorban maga a választás, illetve a választás főszereplői, a pártok képezik vizsgálódásunk fő vonulatát.

A dimenziókról általánosságban elmondható, hogy a kontinuitást szem előtt tartva alapvetően nem változtak a tavalyi jelentésben foglaltakhoz képest. A munkacsoport azonban eszközölt néhány változtatást az egyes dimenziókon belül. Az egyik fő változtatás az volt, hogy az egyes dimenziókon belül nem emeltünk ki egy főindikátort, néhány indikátort pedig áthelyeztünk új helyre.

A másik fontos változtatás, hogy a *Politikai verseny biztosítása* dimenzió esetében a választásokon legalább 1%-ot elért pártok száma mutató helyett idén az országgyűlési választásokra országos listát állító pártok számát vizsgáltuk. A csere indoka, hogy az országos lista állításának képessége a politikai versenyben történő indulásban, megmérettetésben egyfajta belépőt jelent. A munkacsoport álláspontja szerint ez az a kiindulópont, origó, minimális feltétel, amelynek teljesítésével egy párt beléphet a politikai versenybe, ezért ennek megjelenítését mindenféleképp indokoltnak tartotta.

A politikai részvétel előmozdítása dimenzióhoz tartozó kormányzati képesség olyképp definiálható, hogy a kormányzat a közélet demokratikus működése érdekében előmozdítja, illetve biztosítja annak egyik alapvető feltételét, a közügyek intézésében és befolyásolásában, valamint a politikai döntéshozatalban való részvétel megvalósulását. Ez a kormányzati képesség elsősorban a választások és a népszavazások jogi-eljárési kereteinek kialakításán, szabályozásán keresztül érvényesíthető.

A politikai participáció, a közjó meghatározásában, a közügyek intézésében és a közösséget érintő döntések szűrkefoghozatalában való részvétel – a verseny mellett – a demokrá-

ciadefiníciók másik alapvető eleme. A részvétel szempontja szükséges, de önmagában nem elégséges feltételként jelenik meg a meghatározó demokráciafelfogásokban, és valamilyen formában a demokráciamérések többségében is szerepet kap. Láthatjuk, hogy a politikai részvétel szoros kapcsolatban áll az előző dimenzióval, a politikai versenyen: ha nagyobb a részvétel, akkor nagyobb a verseny is.

A politikai részvétel szinterei is nagyságrendileg a politikai versenyével azonosak, tehát elsősorban itt is az országgyűlési választások, az önkormányzati választások, a népszavazások vizsgálata indokolt, de nem kizárólagosan. Újítás a *Politikai részvétel* dimenzióban, hogy a munkacsoport beemelte a gyülekezési jog gyakorlását, amely a választások és a népszavazások melletti legjellemzőbb politikai részvételi formaként értékelhető tényállás: a gyülekezések számát mutatja. Az indikátor elméleti megalapozását illetően fontos leszögeznünk, hogy a gyülekezési jog mint alapvető jog első generációs, az alkotmányjogászai szakma által politikai természetűnek tartott alapvető jog.

Tehát mind a választás, mind pedig a népszavazás a politikai részvétel kiemelten fontos színtere, és kijelenthető, hogy az ezeken történő részvételnek közvetlen tétje és hatalmi következményei vannak. A választások esetén ez képviselői mandátumok, a népszavazás esetén pedig egy, a törvényhozó hatalomra is kötelező döntés képében jelenik meg (vagy éppen ellenkezőleg, a nép az adott kérdésben meghagyja ezt a jogot a parlamentnek). A békés gyülekezés, a gyülekezési jog gyakorlása ugyanakkor nem jár közvetlenül a fenti hatalmi, közjogi jellegű következménnyel, jóllehet számtalan történelmi vagy akár közelmúltbéli példát lehetne hozni arra, hogy a társadalmi elégedetlenség és az emiatti tüntetési hullám kormányokat, akár teljes rezsimeket képes elmozdítani, ezzel közvetlen hatalmi, közjogi következményt kiváltva. A gyülekezési jogra a politika, a politikai részvétel folyamatos, mindennapi eszközöként tekinthetünk, mivel nincs választási ciklushoz vagy hosszas népszavazási eljáráshoz kötve. Ugyanakkor kétségteljesen politikai aktivitást képes generálni a pártok részéről, ezért a politikai vélemények ciklus közbeni artikulálásának egyik nagyon fontos eszköze. Mindezek alapján a munkacsoport indokoltnak tartotta a gyülekezési jog gyakorlását a *Politikai részvétel* dimenzióban szerepeltetni.

A *Társadalmi kapcsolatok előmozdítása* dimenziót a munkacsoport idén átnevezte *Társadalmi kapcsolatok előmozdítására*, különös tekintettel arra, hogy a dimenzióhoz rendelt indikátorok inkább input jellegű adatokat szolgáltatnak a civil társadalom infrastrukturális állapotáról. Habár önmagában a különféle szervezetek számadataiból nem lehet következtetni azok tényleges, a társadalmi életben kifejtett hatására, azonban a politikai pluralizmus, valamint a véleménynyilvánítás szabadságának biztosítása szempontjából kiemelten fontos, hogy a választópolgárok minél több

¹ A fejezet szerzői: Dr. Cservák Csaba (a munkacsoport vezetője), Dr. Rimaszécsi János, Dr. Farkas György

² Többnyire a „politikai pluralizmussal” összekapcsolt formában a Freedom House által használt mutatók éppen úgy tartalmazzák, mint a Polity IV. indikátorrendszere, a World Bank DPI és a Polyarchy Dataset.

³ A témáról lásd részletesebben Pokol Béla: A társadalom rendszerei. A szociológiai rendszerelmélet kategóriái. *Szociológia*, 1988/4. 343–360.

⁴ Az „elsősorban” jelző itt arra utal, hogy esetenként más is befolyásolhatja az értékduálon történő elrendeződést. Ilyen például a választást követő koalíciós tárgyalás a politikai szereplők között.